ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра олімпійського, професійного та адаптивного спорту

Пітин М.П.

СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ СПОРТУ

Лекція з навчальної дисципліни

„Основи теорії і методики спортивного тренування”

“ЗАТВЕРДЖЕНО”
на засіданні кафедри ОПтаАС
„27” серпня 2015 р. протокол № 1
Зав. каф _____ Ю.Бріскін.

1. Характеристика загальних функції спорту

Спорт взагалі, і професійний спорт зокрема, є потужним соціальним явищем, що тісно пов'язане з різними галузями діяльності. Тому функції професійного спорту характеризуються великою різноманітністю та багатоплановістю. Виходячи з цього доцільно розрізняти загальні та специфічні функції спорту.

До загальних функцій відносяться такі, що лише частково притаманні професійному спорту і більш ґрунтовно реалізуються іншими галузями людської діяльності. Це такі функції – оздоровча, виховна, освітня, видовищна, рекламна, комунікативна тощо.

Оздоровча функція полягає у зміцненні здоров'я і підвищенні опірності організму до несприятливих впливів навколишнього середовища за рахунок раціонально організованої рухової активності. Заняття спортом дозволяють забезпечити оптимальний рівень розвитку рухових якостей та життєво важливих органів і систем організму людини, досконале володіння необхідними руховими вміннями і навичками. Цього вимагає характерна для спорту настанова на досягнення якомога вищого результату.

Порівняно з іншими видами діяльності, що застосовуються для зміцнення здоров'я, спорт ставить найвищі вимоги до функціональних можливостей організму, а отже і найбільшою мірою сприяє їхньому розвиткові. Проте надмірні навантаження можуть призвести до цілком протилежного ефекту - втрати здоров'я. Тому звичайно ця функція реалізується лише за умови адекватності тренувальних та змагальних впливів біологічним можливостям організму конкретного спортсмена.

Виховна функція полягає у формуванні в людини морально-етичних цінностей демократичного суспільства. Серед великого розмаїття ціннісних характеристик сучасного суспільства (особливо в США) соціологи надають перевагу таким: індивідуальні досягнення в результаті наполегливої праці; прагнення до перемоги за умов конкуренції; прагнення до вищого

соціального статусу і матеріального забезпечення при тотожності можливостей і дотриманні правил.

В основі системи ціннісних орієнтацій масової свідомості лежить ідея "індивідуального успіху", котрий сприймається як успіх чисто особистий, де на перший план виступає не суспільне благо колективу, а успіх окремої людини. Найбільш цінна особистість це та, що досягла статусу і матеріального стану завдяки власним зусиллям у змагальних умовах. Для досягнення успіху необхідні три основні чинники: здатність до кропіткої і наполегливої праці; постійна спрямованість до перемоги у конкурентній боротьбі; адекватна винагорода. Саме ці чинники яскраво проявляються у спорті вищих досягнень спорті. Спортсмени своїм прикладом демонструють можливості людини в досягненні особистого успіху і вони є прикладом для наслідування, особливо для молоді. Спорт сприяє формуванню особистості, програми її поведінки. Реалізується це через необхідність наполегливо і свідомо тренуватися, змагатися, дотримуватися правил для досягнення якомога більшого успіху. Змагання перетворилося на головну соціальну цінність, що існує у суспільстві як стимул в поведінці. **Спорт відтворює, стверджує і ритуалізує змагання, як важливий чинник успіху в різних галузях життя.**

Спорт має виховне значення не тільки для тих, хто ним безпосередньо займається. Уболівальники - це не пасивні спостерігачі, вони є співучасниками, суттєвим компонентом відповідного функціонування інституту спорту як для суспільства в цілому, так і для індивіда.

Завдяки своїй популярності та доступності сприйняття спорт формує початкову уяву про світ і життя у більшості людей. Заняття спортом сприяють вихованню чесності, шляхетності, вірності партнерам по команді, поваги до правил і суперника, здатності до співпраці. Спорт суттєво впливає на суспільну свідомість, залучає людей до дотримання етичних норм поведінки, звичаїв, поглядів, що домінують у суспільстві.

Спорт відіграє важливу роль у соціалізації особистості. Соціалізація особистості розглядається як соціальний процес, що спрямований на

виховання і функціонування людини в суспільстві, підвищення її соціально-економічної ефективності відповідно до суспільних ідеалів. Соціалізація через спорт передбачає адаптацію особистості до складної системи цінностей, норм і принципів, що існують у певному соціально-політичному середовищі. Іншими словами через спорт людина навчається бути членом суспільства, сприймати загально визнані цінності, відношення і форми поведінки. При цьому спорт має важливе значення в соціалізації як для спортсменів, так і для вболівальників. До основних елементів соціалізації уболівальника відносяться:

1) дисциплінованість (підтримують певний образ поведінки);

2) суперництво (сприймають перемогу улюбленої команди чи спортсмена як свій успіх, допускають поразку, але наполегливо вимагають справедливості поєдинку);

3) зовнішня відповідність (одягають відповідну одежу або окремі її елементи з почуттям гордості за свою команду);

4) інтелектуальна відповідність (набуття і демонстрація знань стосовно команди чи спортсмена);

5) формування характеру (хоч і допускається критичний підхід до оцінки команди, але вимагається беззастережна відданість їй, повага до травмованих спортсменів);

6) релігійність, забобони, ритуалізм (встають під час звучання національного гімну, скандують при виконанні бойової пісні, носять той самий одяг на кожну гру або якийсь талісман тощо);

7) націоналізм (почуття гордості від того, що виконується національний гімн; почуття захоплення від того, що на матчі присутні високопоставлені особи і політичні лідери).

Заняття спортом і спортивна мужність є чинниками, що мають значущий вплив на набуття високого соціального статусу. Заняття професіональним спортом розглядаються як еталон виховання мужності, прагнення до досягнення мети, засіб набуття сили, життєвого досвіду, самостійності та інших соціально важливих якостей.

Освітня функція полягає у набутті, передачі і розширенні нових знань, умінь, навичок. Спортивній діяльності, що спрямована на досягнення високих результатів, внутрішньо притаманний творчий, пошуковий, евристичний характер. Шлях до нових перемог - це одвічний пошук. Адже кожний, хто претендує на більш високе спортивне досягнення, має знайти нові способи збільшення і мобілізації потенційних можливостей організму, навчитися найефективніше їх використовувати. Подібно до гігантської творчої лабораторії спорт сприяє пізнанню можливостей людини. Створені у професійному спорті нові засоби та методи вдосконалення у подальшому застосовуються в аматорському спорті. Сказане характеризує суттєве значення спорту як діяльності, котра поглиблює знання щодо можливостей людини та розширює їхні межі. В цьому переважно і проявляється освітня функція спорту, що має вагому як особистісну, так і соціальну цінність.

Видовищна функція полягає у задоволенні потреб суспільства у розвагах. Спорт із давніх давен є надзвичайно популярним як видовище. Сучасні технічні засоби масових комунікацій, особливо телебачення, сприяли тому, що аудиторія спортивних видовищ постійно розширювалася. Відповідно зростав і вплив спорту на емоційний світ людства. В основі видовищної привабливості спорту лежать об'єктивно йому притаманні естетичні властивості. Життєстверджуюча сила спортивної діяльності, демонстрація у змаганнях вищих і гармонійних проявів фізичних і духовних якостей людини, справжня краса чесної, мужньої і безкомпромісної боротьби за перемогу, досконалість форм спортивних рухів викликають захоплення у глядачів і відповідають усім естетичним критеріям. Не випадково спорт широко відображений у різних видах мистецтва, а сам, у свою чергу, набув ряд ознак мистецтва. Популярність спорту як видовища пояснюється також особливою емоційною доступністю, гостротою переживань, а також універсальністю "мови спорту", що доступна практично кожній людині.

Рекламна функція полягає в популяризації різноманітних товарів, моди, послуг, способу життя тощо. Не випадково, що такі потужні

корпорації як "Кока-кола", "Дженерал моторс", "Кодак" та багато інших широко використовують спорт як засіб реклами. Водночас професійний спорт може виконувати рекламно-пропагандистські функції і стосовно самого себе. Так, успішні виступи збірної команди Німеччини з футболу у міжнародних змаганнях, в тому числі в чемпіонаті Європи 1996 р. сприяли тому, що в сезоні 1995/96 рр. до футбольних клубів вступили близько 203 тис. нових членів. Успішні виступи на професійному рингу у другій половині 1990 років братів Володимира та Віталія Кличків за даними Національної федерації боксу України, сприяли зростанню кількості боксерів в Україні на 40% у порівнянні з кінцем 1980 років.

Комунікативна функція полягає у зближенні та об'єднанні людей. Безпосередньо в процесі спортивної діяльності та у зв'язку з нею люди вступають у різноманітні відносини: суперництва і співдружності; між членами однієї команди і між конкуруючими командами; між спортсменами і спортивними суддями; між спортсменами та уболівальниками тощо. Сукупність цих взаємовідносин є визначальною основою формуючого впливу спорту на особистість.

Спорт сприяє зближенню і об'єднанню людей у певні організації на основі спільності інтересів і практичної діяльності. Спорт сприяє покращенню взаєморозуміння між народами. Не випадково Президент України Л.Кучма на зустрічі з українськими олімпійцями сказав, звертаючись до дворазової олімпійської чемпіонки Л.Подкопаєвої: "Ті секунди - справжні миттєвості істини, а твоя сльозинка, Лілю, я певен, більшою мірою прислужиться єднанню народу і зростанню могутності нашої Батьківщини, ніж сотні лекцій чи настанов про необхідність виховання патріотичних почуттів".

2. Характеристика специфічних функцій спорту

Специфічні функції, що властиві спортові: змагальна, престижна, гедоністична, нормативна, прикладна, комерційна, моделювання поведінки, духовності, підтримання надії, індивідуалізації, відволікання, інтеграції.

Змагальна функція полягає у задоволенні природної потреби людини порівнювати свої можливості і можливості інших.

Престижна функція полягає у підвищенні авторитету окремих осіб, організацій та країн за рахунок спортивних досягнень, успішної організації змагань, виникнення новітніх методик тренування тощо.

Гедоністична функція. Спорт використовується як засіб задоволення як в цілому, так і у вузькому розумінні як «м'язове задоволення» плюс позитивні відчуття для вболівальників.

Нормативна функція. Спорт є полігоном де створюються моделі розвитку людини. Спорт формує у суспільстві думку про належний рівень фізичного розвитку людини, оптимальну величину фізичних навантажень, антропометричні показники для орієнтації на той чи інший вид спорту.

Прикладна функція виявляється у підготовці людини до різних умов життя та діяльності (зміцнення здоров'я, розвиток фізичних якостей, покращення реагування. Розвиток конкурентоспроможності.

Комерційна функція реалізується у можливості отримувати прибутки за рахунок спортивної діяльності.

Функція моделювання поведінки полягає у формуванні соціально виправданого світогляду. Спортсмени, завдяки їх надзвичайній популярності, є взірцем для наслідування. Якості і здібності, що формуються під час занять спортом, використовуються певною мірою як модель для виховання інших членів суспільства.

Функція духовності полягає у вихованні віри в певні цінності. Спорт виконує роль духовного, майже релігійного соціального інституту. В ньому широко застосовуються ритуали і церемонії, що спрямовані на ствердження ціннісних орієнтацій суспільства. Це має неабиякий вплив на

формування суспільної поведінки як самих спортсменів, так і широких мас суспільства; на поширення та зміцнення духовних цінностей, що регулюють людські взаємовідносини у суспільстві.

Функція підтримання надії. На думку соціологів, спорт діє як опій, котрий підтримує віру в те, що люди з нижчих прошарків населення зможуть піднятися по соціальних сходинках через успіх у спорті. Багатомільйонні контракти спортсменів-професіоналів сприяють підтримці надії на краще майбутнє і мобілізують на його досягнення.

Функція індивідуалізації полягає у формуванні непересічної особистості. Незважаючи на те, що спорт, як своєрідний вид діяльності, має ряд рис, котрі йдуть у розріз з суспільними цінностями (надмірна спрямованість на перемогу, допінги, наркотики, "чорний" тоталізатор тощо), він, однак є потужним стимулом індивідуалізації особистості. Тільки максимальний розвиток індивідуальних вроджених задатків, наполеглива праця і здатність виживати за умов гострої конкуренції можуть сприяти тому, щоб надії на краще майбутнє збулися.

Функція відволікання полягає у певному "відключенні" від повсякденних турбот. Специфіка сучасного спорту, його висока популярність дає змогу ефективно реалізовувати цю функцію. Люди настільки захоплюються видовищем спортивного змагання, що забувають, певною мірою, про свої життєві негаразди.

Спорт набув прогресивного розвитку і отримав підтримку владних структур, як один із ефективних засобів контролю за організацією дозвілля широких верств населення. Звичайно, що деякою мірою, ця функція може мати і класовий, і ідеологічний характер. Проте для сотень мільйонів пересічних громадян, які відвідують змагання або спостерігають за ними по телебаченню це, насамперед, можливість переключитися з повсякденних турбот на високоемоційне видовище, а отже відпочити.

Функція інтеграції полягає в об'єднанні людей навколо соціально значимих цінностей. Однією з характерних рис спорту є його участь в узаконенні та збереженні статус-кво в сучасному суспільстві. Спорт сприяє

формуванню поважного і схвального ставлення до законів та існуючої влади, політичного консерватизму поглядів, бажання виділитися із загального середовища і піднятися по суспільних сходинках. Перетворення професійного спорту на продукт споживання сприяє поглибленню соціальної інтеграції. Споживання у сфері спорту є пряме і опосередковане. Пряме - безпосереднє спостереження за спортивними подіями на стадіонах. Опосередковане - читання спортивної преси, перегляд і слухання теле- і радіорепортажів, обговорення спортивних передач тощо.

Література

1. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : [учебник для студ. высших учеб. заведений физ. воспитания и спорта] / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с. – ISBN 966-7133-64-8.

2. Платонов В. Н. Олимпийский спорт: учебник (в 2 кн.) / Платонов В. Н., Гуськов С. И. – К. : Олимпийская литература, 1994. – 496 с. – ISBN 5-7707-5870-8.

3. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / Келлер В. С., Платонов В. М. – Л.: Українська спортивна Асоціація, 1992. – 269 с.